

СТАРОВЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

47

Светци и свети места на Балканите

1

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА
АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „Проф. МАРИН ДРИНОВ“

СТАРОБЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

КНИГА 47. СОФИЯ. 2013

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА

Светци и свети места на Балканите

МАТЕРИАЛИ
ОТ МЕЖДУНАРОДНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ
СОФИЯ, 14–16 юни 2012 г.

1.

ФИЛОЛОГИЯ. АРХЕОГРАФИЯ. ТЕКСТОЛОГИЯ

Издателски център „Боян Пенев“

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

*Ана Стойкова (главен редактор),
Аделина Ангушева-Тиханова (Манчестър), Маргарет Димитрова,
Иван Добрев, Климентина Иванова, Мария Йовчева,
Хайнц Миклас (Виена), Мая Петрова, Красимир Станчев (Рим),
Анатолий Турилов (Москва), Искра Христова-Шомова*

*Издаването на настоящия брой на поредицата през 2013 г.
е с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“
при Министерството на образованието и науката*

Адрес на редакцията: Старобългарска литература
Институт за литература, 1113 София, ул. „Шипченски проход“, 52, бл. 17,
Тел. 971-70-56, e-mail: starobulglit@gmail.com

СТАРОВЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

КНИГА 47

СЪДЪРЖАНИЕ

От редакторите	9
Мая Петрова - Танева (София) – Неизвестен източник на Изборника от 1076 г.: една непозната славянска версия на житието на св. Теодора Александрийска	11
Явор Милтенов (София) – <i>Conversio Taisiae</i> (ВНГ 1696) в славянската ръкописна традиция	46
Marijana Vuković (Budapest) – <i>Martyrdom of Irenaeus of Sirmium in the 10th-century Codex Suprasliensis</i>	60
Диетер Штерн (Гент) – Изучая източници Бдинского сборника: Слово об Авраамии Кидунском и его племяннице Марии	74
Анета Димитрова (София) – Третият превод на житието на св. Антоний Велики	92
Ирена Шпадијер (Београд) – Јужнословенски пустињаци X–XIII века у најстаријој литерарној традицији	108
Климентина Иванова, Иван Петров (София) – Неизследван превод на житието на една византийска императрица	121
Vesna Badurina - Stipčević (Zagreb) – Kult svetoga Nikole u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti	148
Petra Stankovska (Ljubljana) – Odras kultu Řehoře Velikého-Dvojeslova ve středověkých památkách na slovanském Západě a Východě	162
Симеон Стефанов (София) – Наблюдения върху езика на <i>Житието на св. Екатерина</i> в хърватската книжнина от XV в.	174
Milan Mihajević (Zagreb) – <i>The Office for St. Dominic in Croatian Glagolitic Breviaries</i>	186
Сергей Темчин (Вильнюс) – О греческом происхождении славянской службы Михаилу Воину из Потуки	211
Радослава Станкова (София) – Ранните (пред-Евтимиеви) жития и служби за св. Петка Гърновска в българската и сръбската книжовна традиция от XIII–XV в.	222

Марина Чистякова (Вильнюс) – Минейное житие Параскевы Тырновской на руськой мове (на материале списка Национальной библиотеки в Варшаве – BN Акс. 2996)	240
Елена Томова (София) – Култът към св. Петка Тырновска в Румъния (Из ръкописната сбирка на манастира Драгомирна)	251
Arhim. Poliearp Chiţulescu (Bucarest) – Les saints et leurs vies dans les manuscrits slavons de la collection de la Bibliothèque du Saint Synode de Bucarest. Sources des vies des saints	260
Замфира Михаил, Мария Осика (Бухарест) – Жития балканских святых в славянских рукописях Библиотеки Румынской Академии	267
Елена Коцева (София) – Към състава на три ръкописа от Националната библиотека в София: Енински апостол, Шопов-Карадимов псалтир и Софийски апостол (НБКМ 882)	275
Лора Тасева (София) – Личните и географските имена в българския и сръбския превод на Стишния пролог (по материал от месец март)	295
Синтия Вакарелийска (Юджийн, Орегон) – Култове и календари в Средновековна България. До каква степен култовете на светците са отразени в месецословите?	313
Марияна Цибранска-Костова (София) – Календарите във венецианските сборници за пътници: към типологията на явлението	321
Диляна Радославова (София) – Памети извън състава на <i>Съкровище</i> в българските дамаскини	336
Diana Atanassova (Sofia) – Narrating Exorcism and Performing Prayers (Aspects of Performativity of Some Early <i>Martyria</i> Spread in South Slavic Milieu)	362
Любка Ненова (Благодеевград) – Данни за св. Димитър Басарбовски в „История славяноболгарская“ на св. Паисий Хилендарски (Текстологически преглед)	377
Анна Е. Косицкая, Жанна Л. Левшина (Санкт-Петербург) – Гимнография <i>Area Orthodoxa</i> в проекте „Литургическое наследие Православной Церкви“. Цели и задачи проекта. Археография и источниковедение	391
Съкратени названия на институции, библиотеки и архиви	407
Съкращения на поредици и периодични издания	408

ДАННИ ЗА СВ. ДИМИТЪР БАСАРБОВСКИ В „ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБОЛГАРСКАЯ“ НА СВ. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ

(Текстологически преглед)

ЛЮБКА НЕНОВА (БЛАГОЕВГРАД)

Обект на настоящото проучване е откъсът в преписите на „История славяноболгарская“, съдържащ първите известни писмени сведения на български език за живота и чудесата на св. Димитър Басарбовски. Целта на изследването¹ е да се установи съществуват ли значими разлики между отделните преписи² и ако такива има, – какви са те и може ли въз основа на тях да се извърши текстологическо групиране на преписите в съпоставка с досегашните стемни за текстовата история на Паисиевата творба.

При колацията за основа взех *Музейния препис*, или т. нар. *Белова*³. Сведенията за светеца попадат в липсващата част на *Зографската чернова*⁴ и този ръкопис няма да бъде от полза за текстологическа съпоставка. От друга страна обаче, въз основа на такава съпоставка може би ще е възможно да се възстанови липсващата част в Паисиевия автограф, пазен в Зографския манастир на Атон. Подобна задача е от важно значение за проучването на текстологическата история на откъса.

---

¹ Тази статия е част от работата ми по проект „Четвърт хилядолетие *История славяноболгарска*“ с ръководител проф. Даринка Караджова.

² Общият брой на преписите, с които работя, е 15. С пет от тях работих по печатни издания, а с десет – по дигитални копия, предоставени ми от архива на проекта „Четвърт хилядолетие *История славяноболгарска*“. Преправките на Паисиевата *История* не са включени тук, защото в тях, в главата за „Българските светци“, или само е споменато името на светеца (обикновено под № 29, но са налице и варианти), или въобще липсва информация за св. Димитър Басарбовски.

³ Фототипно издание: Белова 2004. Преписът се нарича още *II Самоковски* или *Цариградски препис*.

⁴ *Зографската чернова* съдържа 61 листа (за изданието ѝ вж. И в а н о в 1914) и се намира в библиотеката на Зографския манастир „Св. Георги“ на Атон под № 43 (за новата сигнатура на *Зографската чернова* (Зогр 43) вж. П е е в 2012: 59).

В приведения по-долу списък на използваните преписи и на съкращенията, с които ги обозначавам, се посочват: пълно название на преписа, място на съхранение и сигнатура. Най-накрая са страниците, на които е поместена информацията за светеца (по-нататък условно *Житие*); отбелязвам ги само при работа с копия, които фотографски възпроизвеждат оригинала. При работа с издадени преписи в бележка под линия се посочват изданието, което е използвано, и страниците, на които е информацията за светеца.

Списък на преписите със съкращенията:

1. Муз. – *Музеен препис* (НИМ, № 39646), л. 124а–124б⁵;
2. I Котл. – *Първи Котленски препис*⁶ (*Първи Софрониев препис*) от 1765 г. (НБКМ, № 368);
3. II Котл. – *Втори Котленски препис*⁷ (*Втори Софрониев препис*) от 1781 г. (РАН, Букурещ, № 438);
4. Ник. – *Никифоров препис*⁸ (*Рилски, Дриновски препис*) от 1772 г. (НА БАН, инв. № I, 29);
5. Кованл. – *Кованлъшки препис* от 1783 г. (НБКМ, № 369), л. 126а–126б;
6. Ел. – *Еленски препис* от 1784 г. (НБКМ, № 370), л. 161б–162а;
7. Лаз. – *Лазаров препис* (*Втори русенски препис*) от 1811 г. (НБКМ, № 776), л. 75б;
8. Вен. – *Венелиновски препис* от 1838 г. (РГБ, Москва, № 1022), л. 50а;
9. Баш. – *Башкьойски препис* от 1841–1842 г. (НБКМ, № 375), л. 40а;
10. Бел. – *Белочерковски препис* (*Горнотурченски препис*) от 1843 г., наричан Царственик (НБКМ, № 1116), л. 74б–75б;
11. Шиш. – *Шишковски препис* (*Трети търновски препис*) от 1845 г. (НБКМ, № 376), л. 161а–161б;
12. Чех. – *Чехларов препис* (*Четвърти търновски препис*) от XIX в. (НБКМ, № 373), л. 56а–56б;
13. Сам. – *Самоковски препис*⁹ от 1771 г. на поп Алекси Велкович Попович (ЦИАИ, № 137);
14. Чертк. – *Чертков препис* (*Московски препис*) (ГИМ, Чертков № 310), л. 117а–117б.
15. Пант. – *Пантелеймонов препис*¹⁰ (*Първи русенски препис*) от 1809 г., (Хилендарски манастир, № 294), л. 90а–91а.

⁵ Фототипно издание: Б е л о в а 2004.

⁶ Р о м а н с к и 1938: 125–126, Р а й к о в 1972: 79а–79б.

⁷ Р о м а н с к и 1938: 125–126.

⁸ *Никифоровият препис* е издаден с разночетения по *Самоковския* и *I Котленски препис* от Ангелов 1965. Сведения (= *Житие*) за светеца – А н г е л о в 1965: 153.

⁹ За информацията за светеца от *Самоковския препис* са използвани разночетенията, направени при изданието на *Никифоровия препис* от А н г е л о в 1965: 153.

¹⁰ Б о г д а н о в и ч 1978: 12; изданието на по-голямата част от *Житието на св. Димитър Басарбовски* в този препис е от Д и м и т р о в а 2011: 233–241.

Смята се, че преди Паисий да запише данните за живота на св. Димитър Басарбовски в „История славяноболгарская“, са съществували само устни предания и легенди¹¹ за него. Той е от с. Басарбово, а след смъртта му мощите му са пренесени в Румъния (1770 г.), където на румънски е написано и първото най-ранно *Житие* за светеца, познато в побългарения му вариант от йеромонах Натанаил Стоянов¹². Паметта на светеца се почита на 27 октомври. Поместеният по-долу превод обобщава данните за светеца по включените в работата преписи на „История славяноболгарская“. Преводът бе направен след колирането на „житиеписния“ текст в разглежданите преписи под името св. Димитър Нови, който винаги е под № 29 в списъка на светците (за разлика от преправките, където има вариране). Добавките и вариантите към Муз. от другите преписи са в получерен шрифт:

29. Свети Димитър Нови в лято Господне 1685 г. **в Басарбово** (Ел., Шиш.). Живял просто и човек мирянин (славен – Ел.; мъченик – Шиш.) бил. Но (По – Лаз., Вен.) Дух Божий, където иска, там диша и пребивава. Този (там – Шиш.) светец имал малко овци и пребивавал в близост до една река и (скална) стена (река, която се нарича Лом¹³ – II Котл., Кованл., Вен., Бел.). Там си направил малко лозе и изкопал килия в онази стена. Така изживял целия си живот сам-самичък там (II Котл., Кованл., Ел., Бел. Баш., Вен., Шиш.) на онова място. Имал (простота голяма и неученост – Вен., Баш., Бел.) истинен и свят живот и с този свой обикновен живот той угодил на Бога. На онова място бил погребан. После (там – Вен.) (Но по дяволско внушение, турци помислили, че има там скрито съкровище. Затова разкопали гроба и намерили мощите му нетленни. После ги взели и хвърлили в река Лом, където престояли 33 години. – Пант., Бел. Баш., Вен.) открил Бог на някои човеци (благоговейни – Вен., Баш., Бел.) неговите мощи, които пренесли в село Басарбово, близо до Свищов (Русе – рѣхчѣкъ Ник., Сам., Баш.; рѣсчѣкъ II Котл., Кованл., Ел., Пант.; рѣхчѣкъ Бел., Шиш.; Оряхово – Вен.), Търновска епархия (Червеноводска епархия – II Котл., Пант., Бел., Шиш., Вен., Баш.; и съградили там малка черквица на негово име и положили светите мощи в нея – Пант., Бел. Баш., Вен.). Тук направил много изцеления (и чудеса – Вен., Баш., Бел.; А в пространното му житие пише, че 27 октомври е денят, когато се почита паметта му – Пант., Бел. Баш., Вен.). Така просиял в последни времена този св. Димитър (наречен Басарбовски – Вен., Баш., Бел.) в българските земи чрез живота си за пример на обикновения български народ. Бог го прославил след смъртта му чрез много чудеса. (В годината 1770 пак били пренесени светите мощи чрез руснаци от Басарбово в Букурещ – II Котл.; Така през 1770 година пренесли московци мощите му от Басарбово в Букурещ, като съградили храм „Св. Константин и Елена“, т. е. в Митрополията. И досега там

¹¹ Моллов 1989: 39–47.

¹² Моллов 1989: 40; Мутафов 2000: 9.

¹³ Вм. река Лом се среща Каралом в Ел. и Лот – очевидно грешно – в Чех.

стоят цели и нетленни и много чудеса правят. Чрез молитвите му, Боже, помилуй ни (и спаси нас – Бел.)! Амин. – Вен., Баш.).

Ето и самото *Житие* на светеца с направените разночетения.

-124a-

кѣ.¹⁴, стѣ дими́

трѣа¹⁵ но́ви¹⁶ въ лѣто¹⁷ гдѣнѣ¹⁸ ·а̣· х̣· п̣· е̣¹⁹,

живе́лъ²⁰ прѣто̣ и ѹелове́къ мѣра́нинъ²¹

бы́лъ²². но²³ дѣхъ вѣи̣ и дѣже хѣщеть

та́мо дѣщеть²⁴ и прѣвива́еть^{25,26}, то́й²⁷

стѣ²⁸ бы́лъ и́меа́лъ²⁹ ма́ло³⁰ (неколико³¹) ѡвци³² и

¹⁴ кѣ] двѣдѣсать и девѣтый II Котл., Кованл., Ел., Пант., Бел., Шиш.; двѣдѣсать и девѣтъ Чех.; тридѣсать Вен.

¹⁵ димитрѣа] димитрѣа I Котл.; димитрѣе Кованл., Ел., Пант.; Димитрѣи Вен., Баш.

¹⁶ но́ви] но́вый II Котл., Кованл., Ел., Пант., Вен., Баш., Шиш.; add. былъ Ник., Чех.; add. въ басарбовѣ Ел.; въ басововѣ Шиш.

¹⁷ въ лѣто] въ лѣта Ел.

¹⁸ гдѣнѣ] Господне Пант., Вен.; ѡ х̣а Ел., Шиш.; липсва II Котл., Кованл.; ѡ рождѣства Чех.

¹⁹ а̣· х̣· п̣· е̣ (1685 г.)] а̣ѣ̣ ѡ̣ (1770 г.) Баш.; 1685 ж Чех.

²⁰ живе́лъ] живѣлъ I Котл.; жнвеа́лъ Ник.

²¹ мѣра́нинъ] мирѣнинъ I Котл.

²² живе́лъ прѣто̣ и ѹелове́къ мѣра́нинъ бы́лъ] бы́лъ ѹелове́къ мѣра́нинъ живе́лъ прѣто̣ Кованл., II Котл., Вен., Баш., Бел.; бы́лъ ѹлѣ́къ мѣра́нинъ, живѣа́лъ прѣсто Пант.; ѹелове́къ мѣра́нинъ бы́лъ ѹеловекъ мѣри́нинъ и живѣа́лъ просто Чех.; бы́лъ свѣнь мѣра́нинъ живе́лъ просто Ел.; Биль мвченикъ дѣмитрѣа жѣва́лъ прѣсто Шиш.

²³ но] по Лаз., Вен.

²⁴ дѣщеть] дѣщеть I Котл., Бел., Шиш.; дѣщеть Ник., Лаз., Вен., Баш.; дѣщеть II Котл., Кованл., Ел.

²⁵ прѣвива́еть] привѣа́еть Пант.; привѣа́еть Баш., Шиш.

²⁶ и́дѣже хѣщеть та́мо дѣщеть и прѣвива́еть] въ сасъ него Чех.

²⁷ то́й] сей Пант., Вен., Баш., Бел.; та́мо Шиш.

²⁸ стѣ] стѣ I Котл.; стѣи II Котл., Кованл., Пант., Вен., Баш., Шиш.

²⁹ бы́лъ и́меа́лъ] бы́лъ и́меа́лъ I Котл.; нмеа́лъ былъ Ник.; былъ ималъ Пант., Баш., Бел.; ималъ Чех.

³⁰ ма́ло] липсва I Котл., II Котл., Ник., Кованл., Пант. Лаз., Вен., Баш., Бел., Шиш., Чех.

³¹ неколико ^{догавен} add. superscr. Муз.] на́колико I Котл.; на́колико II Котл., Кованл., Ел.; неколко Баш., Бел.; неколкѣ Чех.; на́колко Шиш.

³² ѡвци] ѡгци Шиш.

при³³ ѿдина рекѧ, ѿ стѣнѧ³⁴, пребивѧлъ³⁵ ѿ
научиналъ³⁶ себѣ³⁷ малъ³⁸ виноградець³⁹

-1246-⁴⁰

ѿ ископалъ⁴¹ колиба въ о́наа⁴² стѣнѧ⁴³
тако⁴⁴ вѣсъ своѣй живѡтъ⁴⁵ преживѣ-
лъ⁴⁶ самъ⁴⁷ ѿдинъ⁴⁸, на о́но⁴⁹ мѣсто⁵⁰ но

³³ при] пре Лаз.

³⁴ ѿ стѣнѧ] стѣнѧ I Котл.; истина Лаз.

³⁵ при ѿдина рекѧ, ѿ стѣнѧ, пребивѧлъ] пребивѧлъ при ѿдина рекѧ, ѿ стѣнѧ Ник.; ѿ пребивѧлъ при рѣкѧ цю сѧ нарича ломъ, при нѧкоѧ стѣнѧ II Котл., Кованл., Пант., Вен., Бел.; ѿ пребивѧлъ при рѣкѧ цю сѧ нарича кара ломъ, при нѧкѧ стѣнѧ Ел.; прибивалъ при река цю сѧ нарича каралов при нѧкоѧ страна Шиш.; ѿ прибивалъ при река цю са назовава ломъ, при нѧкуѧ стѣна Баш.; ѿ седѧлъ при лотъ река Чех.

³⁶ научиналъ] научинилъ I Котл., II Котл., Кованл., Ел., Лаз., Сам.; наученалъ Бел., Шиш.; направналъ Ник., Чех.; направи Баш.

³⁷ себѣ] себе I Котл., Ел., Шиш., Сам.; сеи Баш.; си Чех.

³⁸ малъ] мѧло I Котл., II Котл., Кованл., Пант., Ел., Шиш., Вен. Бел., Сам.; малко Баш., Чех.; липсва Лаз.

³⁹ виноградець] виноградецъ I Котл., II Котл., Ник., Кованл., Пант., Ел., Шиш., Лаз., Вен.; виноградиць Баш.; лози Чех.

⁴⁰ Спрямо текста на л. 1246 на *Музейния препис*, в *Чехларовия препис* наред с добавките са правени много съкращения; ето защо тук даваме остатъка от текста, който не може да се предаде с разночетения като другите преписи: ѿ колиба тамо си прѣводи живота проста и прѣставил са тамъ ѿ погребѧи го а диаволъ набѣи тѣрцити да мѧ извадиѧ моциѣ ѿ земѧта и фарлиѧа ги въ рекѧта цю са зове ломъ ѿ седѧлъ тамъ 33 годѣни после бѣгъ ѿкриѧ нѧкѧмѧ бѧгогоднѧмѧ челоуеко ѿ извадил ги ѿ принесѧ ги въ село басарбовѧа приѧз рѣшѣвка во епарѧѧа червиноводска. Въ лѣто ѿ рѣтѣво 1770 ~ Принесли москали моци еѧо ѿ басарбовѧо по въкорешъ ѿ положили ѿхъ во храмъ константинъ ѿ еленѧ ѿ досѣга тамо са цѣлокъпни ѿ много чѧдѣса творѧтъ. Чех.

⁴¹ ѿ ископалъ] bis Баш.

⁴² о́наа] о́наѧ I Котл.; ѡнаѧ Кованл.

⁴³ стѣнѧ] стѣнѧ I Котл., II Котл., Кованл., Пант., Бел.; стѣна Шиш.

⁴⁴ тако] рѣ. ѿ I Котл., II Котл., Ник., Сам., Кованл., Ел., Пант., Лаз., Вен., Баш., Бел.; ѿ тамѡ Шиш.

⁴⁵ вѣсъ своѣй живѡтъ] вѣсъ живѡтъ своѣй Ник., Сам., Кованл., Ел., Пант., Вен., Баш., Бел., Шиш.

⁴⁶ преживѣлъ] прѣживѣлъ I Котл.; прѡвѡдилъ II Котл., Кованл., Шиш.; прѣпрѡвѡдилъ Пант., Вен., Бел.; просто водилъ Баш.

⁴⁷ самъ] рѣ. тамѡ II Котл., Кованл., Ел., Пант., Вен., Баш., Бел., Шиш.

⁴⁸ ѿдинъ] ѿдинъ I Котл.

⁴⁹ о́но] ѡное II Котл., Кованл., Ел., Пант., Вен., Баш., Бел.; ѡнова Шиш.

⁵⁰ мѣсто] мѣсто II Котл., Кованл., Пант., Лаз., Бел.; място Вен.

име́ль^{51,52} прѣсто и стѣ житїе и^{53,54} ргоди-
 лъ бѣ въ тѣ своѣ прѣсто⁵⁵ житїе⁵⁶ и пре-
 стѣвил са⁵⁷ къ⁵⁸ гдѣ. въ⁵⁹ оно⁶⁰ мѣто⁶¹ тѣ⁶² и
 погрѣвѣнъ былъ⁶³, послѣди⁶⁴ ѿкрылъ бѣ
 некоймъ⁶⁵ челоуѣкъ⁶⁶ моци его⁶⁷ и при-
 нели⁶⁸ ихъ⁶⁹ въ село басарбово⁷⁰ близо⁷¹

⁵¹ име́ль] име́ль I Котл.; имя́ль Вен.; ималъ Баш., Бел., Пант.

⁵² име́ль] add. прѣстота велика и некнижнѣсть Вен., Баш., Бел.; прѣстота великаа н некнижнѣ Пант.

⁵³ и] липсва Лаз.

⁵⁴ прѣсто и стѣ житїе и] н въ той прѣстотѣ Баш., Бел. = и в той прѣстотѣ Пант.; add. своѣ Шиш.

⁵⁵ прѣсто⁵⁵] прѣсто I Котл., II Котл., Кованл.; прѣсто и прѣсто Лаз.

⁵⁶ въ тѣ своѣ прѣсто⁵⁶ житїе] въ тѣ своѣ житїе прѣсто Ел., Шиш.; и в той прѣстотѣ оугодилъ бѣ Пант.; липсва Ник., Вен., Баш., Бел.

⁵⁷ са] се I Котл.; са Ел., Шиш., Бел.; ся Вен., Баш.

⁵⁸ къ] ко Лаз., Вен., Баш.; к Пант.

⁵⁹ въ] на Пант., Вен., Бел.

⁶⁰ оно] оно⁶⁰ II Котл., Ел.; томъ Пант., Вен., Баш., Бел.; оноу Шиш.

⁶¹ мѣто] мѣсто I Котл., II Котл., Кованл., Ел.; мѣсте Баш., Бел.; мѣстѣ Пант.

⁶² тѣ] тѣмо I Котл., II Котл., Кованл., Ел., Пант., Баш., Бел., Шиш., Сам.; тамъ Вен.

⁶³ былъ] видъ I Котл., Ел., Пант., Лаз., Баш.

⁶⁴ послѣди] рг. но по навождѣние дѣволкомъ умислиле Турци да не буде тамо сакровице заровено, зато открили грѣвъ, намярили моци его нетляни, ониже взяло ихъ отъ тамо, и врянуле ихъ въ рѣку Ломъ, и стояли моци въ рѣката 33 лѣта Вен.; рг. но по навиждѣниемъ дѣволкомъ умислили турцы да не буде тамо сокровице заровену затуй ѿкрыли грѣвъ и намерили моци его нетленны, ониже взяли ихъ и вригнули ихъ въ реку Ломъ и сѣдели тамо в рѣката лѣ годыни Баш.; рг. но по наваждѣниемъ дѣволскимъ умислиле турци, да не буде тамо сокровице заровено, затуй ѿкрыле грѣва, и намериле моци его нетлены, ониже в'зѣли его ѿ тамо, и вринвле ихъ в' рѣкѣ Ломъ, и сѣдали тамо в' рѣката тридѣсать и три годѣни Бел.; но по наждѣниемъ дѣволскимъ оумислили турци да не бѣди тамо сокровице заровено, и ѿкрыли грѣвъ и намерили моци его нетляни, ониже взѣли ихъ ѿ тамо, и вринвали ихъ в рѣкѣ Ломъ. и сѣдали тамо тридѣсать и три лѣтъ Пант.; посла Пант.; посла Вен.; после Баш.; послѣ Бел.

⁶⁵ некоймъ] нѣкоиимъ II Котл., Кованл.; нѣкимъ Ел.; нѣклимъ Шиш.; накоторымъ Вен., некоторымъ Баш., Пант.; на накого Бел.

⁶⁶ челоуѣкъ] благогованїемъ, челоуѣкамъ Вен., Баш.; благоговѣйнимъ челоуѣкомъ Бел.; благоговѣиномъ челоуѣкои Пант.

⁶⁷ моци его] и извадили ихъ отъ рѣку Ломъ Вен. = и извадили ихъ ѿ рѣкѣ Ломъ Пант.; и извадили ихъ ѿ рѣката Баш., извадили го ѿ рѣкѣ Ломъ Бел.; липсва Ел., Шиш.

⁶⁸ принели] принѣсли I Котл., II Котл., Кованл., Пант., Вен., Баш.; принесле Бел.; пренелн Ник., Сам.

⁶⁹ ихъ] его Ел., Шиш.; го Бел.

⁷⁰ басарбово] басарбовѣ Кованл., Баш., Пант.

⁷¹ близо] близѣ I Котл., II Котл., Кованл., Ел., Пант., Шиш., Лаз., Баш.

свищѡвъ⁷² въ ѿпáрхію тѣрновскою⁷³ и
тѣ⁷⁴ подаваютьъ многоо⁷⁵ исцелѣніе⁷⁶.⁷⁷
тáко просіáлъ⁷⁸ въ послѣднáа⁷⁹ време-
нá⁸⁰, сей стѣ димітріа⁸¹ въ болгарс-
тей земмли⁸² прѡстимъ житіемъ⁸³,
прѡстомъ нáродъ болгарскомъ⁸⁴, но
бгъ прослáвилъ ѿгò по смѣрти мнѡ-
гыми чюдѣсмы^{85~86}

⁷² свищѡвъ] свещѡвъ I Котл.; рхучукъ Ник., Сам.; при рхучукъ II Котл., Кованл., Ел., Пант.; при рхучукъ Бел., Шиш.; при Ряхова, во ѿпархія Черноводская, и соградили тамо мала церква во имя его и положили святыя мощи его въ ней Вен.; при рхучукъ, во епархія Черноводская, и соградили тамо малка Черковица во име его и положили светий мощи в нея Баш.

⁷³ въ ѿпáрхію тѣрновскою] въ ѿпáрхіи тѣрновскіи I Котл., Кованл., Ел.; въ епархій Червенноводскій II Котл.; во ѿпархіе червенноводскаа Бел., Шиш. = во епархія червенноводскаа Пант.; во ѿпархія Черноводскаа Вен., Баш.

⁷⁴ тѣ] тáмо II Котл., Кованл., Ел., Вен., Баш.; и тáмо Шиш.; рг. и соградили тамо мало црковъ во имя ѿгò, и положили стѣи мощи в ней, и тамо Бел. = и соградили тамо малъ црквъ во имя ѿгò, и положили стѣи мощи в ней, и тáмо Пант.

⁷⁵ многоо] много I Котл., II Котл., Кованл., Ел., Пант., Лаз., Вен., Баш., Шиш.; много Ник., Сам.

⁷⁶ исцелѣніе] исцелѣніа Ник., Бел., Сам. = исцвленіа Пант.

⁷⁷ подаваютьъ многоо исцелѣніе] много исцвленіе подаваютьъ Кованл., II Котл.; много исцелѣние подáютъ Ел., Шиш.; много чудеса, и исцелѣние подáютъ Вен., Баш., Бел.; много чудеса и исцвленіа подáютъ Пант.; add якоже въ житіе его пишеть пространно, мѣа октомврѣя въ 27 день память его совершается, Вен., Баш., Бел. = íакоже в житіе ѿгò пишеть сá пространно, мѣа вѣктóмврѣа во кѣз день пáмать ѿгò совѣршáет сá, Пант.

⁷⁸ просіáлъ] просіáлъ I Котл., проснялъ Вен.; просиáлъ Баш.

⁷⁹ послѣднáа] послѣднемъ I Котл.

⁸⁰ въ послѣднáа времена] липсва II Котл., Кованл., Ел., Вен., Баш., Бел., Шиш.

⁸¹ стѣ димітріа] стѣи димітріа I Котл., II Котл.; стѣ димітріа Сам.; стѣи димитріе Ел., Шиш.; святой Димитрій прозвани Басаравскій Вен.; светий димитрій прозвание басарбовскій Баш.; стѣи димітріа, прозваніа басарбовскіи Бел; стѣи димітріа, прозв́аніемъ басарб́овскіи Пант.

⁸² въ болгарстей земмли] въ болгарстін земан Сам.; въ земли б́олгарстеи Ел., Бел.; в земли б́олгарстѣи Пант.; липсва Ник.; въ земли болгарскомъ Баш.; взели Болгарскомъ Вен.; въ землю б́олгарскѡю Шиш.

⁸³ житіемъ] add. и I Котл., Лаз.

⁸⁴ прѡстомъ нáродъ болгарскомъ] и прѡстомъ нáродъ болгарскомъ Сам.; простимъ народомъ болгарскимъ Баш.

⁸⁵ многими чюдѣсмы] многими чюдѣсми I Котл., II Котл., Кованл., Лаз.; многими чюдѣсн Ник., Сам., Пант., Ел., Баш., Бел., Шиш.; многими чудесами Вен.

⁸⁶ add. Въ лѣто аѣѣ б́ (1770 г.) пáки принесени бы́ли стѣи мощи ѿгò росіанымъ ѿ Басарбовъ на Бокорѣце II Котл.; пáки в лѣто ѓднѣ аѣѣ б́ принесли москáли стѣи мощи ѿгò ѿ

Трябва да се каже, че текстът е относително стабилен. В резултат на колацията в този относително кратък отрязък от Паисиевата *История* са регистрирани около 80 възела на различително. Повечето от вариантните четения не изменят съществено изходния текст, а допуснатите грешки в преписването почти винаги лесно могат да бъдат отсявани. Най-важните изменения, разбира се, са онези смислови допълнения, на които ще се спрем по-долу. Общата картина показва, че текстът е като цяло консервативен, което е любопитно за текст като Паисиевия, който е бил обект на непрекъсната актуализация от страна на преписвачите.

Въз основа на обработения материал могат да се обособят следните групи изменения в текста: 1) Грешки при преписването; 2) Лексикални замени; 3) Словоредни замени; 4) Добавки към *Житието*. Налице са също места, където има комбинирано вариране – едновременно словоредни замени и добавки; те ще бъдат описани отделно, макар да представляват съчетаване на два от горните типа изменения.

1) Грешки при преписването. Една от най-често срещаните грешки е свързана с изписването на топоними. Така например при вмъкнатото родно място на светеца в началото на *Житието* му вм. въ басарбовъв *Ел.*, налице е въ басарбовъв *Шиш.*, или грешно е изписването на река Лом, напр.: каралов *Шиш.* вм. каралом *Ел.*, или Лотъ *Чех.* вм. Лом (срв. различително № 35). Друга грешка е допуснатата в самия *Муз.*, срв.: дѣцѣтъ] дѣшѣтъ *I Котл., Бел., Шиш.*; дѣшѣтъ *Ник., Лаз., Вен., Баш.*; дѣшѣтъ *II Котл., Кованл., Ел.*, или нѣкдѣмъ *Шиш.* вм. некоймъ] некоймъ *II Котл., Кованл.* Следващата грешка се дължи на преписвача на *Лаз.*, срв.: ѿ стенѣ] стѣнѣ *I Котл.*; ѿстина *Лаз.* Грешка от подобен род е допуснал и приписвачът на *Вен.*, който вм. въ земли болгарскомъ *Баи.* пише взели *Българскомъ.*

Диттография се забелязва в един случай: ѿ ѿскопаль] bis *Баи.*

басарбовъв въ вѣкорѣци, ѿ положили ѿхъ въ митрополію во храмъ стѣгѣ констандіна ѿ елены. ѿ досегѣ днѣ тамо привѣдѣють цѣли и нетлѣнны ѿ много чудеса творѣтъ, тогѣ мѣтвѣми бже помилѣви ѿ спаси насъ аминь. *Пант.*; Тако въ лѣто Господне 1770, принесли москали свѣтѣиѣ мощи его отъ Басарбово въ Букорѣсть, и положили ихъ во храмъ Св. Константина и Елены, т. е. во Митрополію, и досега дни тамо привѣдѣють цѣли, и нетленни, и много чудеса творѣтъ Молитвѣми его Боже помилуй насъ. Аминь. *Вен.*; но после принесли москали мощи его свѣтѣиѣ ѿ басарбову въ Букурѣщъ, и полужили ѿхъ во храмъ свѣтого, Константинъ ѿ елены, тоестъ въ митрополію ѿ досега днѣ тамо привѣдѣють цѣлѣи и нетленни ѿ много чудеса творѣтъ, тогѣ молитвѣми помилуй насъ, аминь,.. *Баш.*; Тако въ лѣто Господне 1770 (1770 г.) принесли москали свѣтѣиѣ мощи его, ѿ басарбово въ вѣкорѣци, и положили его во храмъ стѣго, константина ѿ елены, тоестъ въ митрополію ѿ досега днѣ тамо пребѣдѣють цѣли и нетлѣнни ѿ много чудеса творѣтъ, тогѣ молитвѣми бже помилѣви ѿ спаси насъ. *Бел.*; въ лѣта 1770 (1770 г.) Паки принесли биле мощи его росіаномъ егда беше московица на гюргіюво тако принесли ѿ басарбовъв въ вѣкорѣщъ. въ това време билъ везиръ месенчулѣ ***** *Шиш.*

Накратко казано, грешките се дължат предимно на изпускане на буква и на замяна на една буква с друга (басрбовѣ вм. басарбовѣ); на замяна на една буква с друга – *щ* вм. *ш*, срв. дѣщеть] дѣшетъ, или л вм. о (нѣкъдѣмъ *Шши*. вм. некоймъ), но] по *Лаз.*, *Вен.*; на възприемане на две думи като една, свр.: *ѣ стѣнѣ*]; *ѣстина Лаз.*, и на повторение на дадена дума.

2) Лексикални замени.

– прилагателно, заменено от словосъчетание, което е различно по значение от думата в основния текст, срв. различенето: гдѣнѣ] Господне *Пант.*, *Вен.*; *ѡ хѣ Ел.*, *Шши.*; липсва *II Котл.*, *Кованл.*; *ѡ рождѣства Чех.*

– замяна на един предлог с друг, свр.: *въ] на Пант.*, *Вен.*, *Бел.*

– замяна на *той* със старото показателно местоимение *съ (сей)* или с наречие, напр.: *тѡй] сей Пант.*, *Вен.*, *Баш.*, *Бел.*; *тѡмо Шши.*; замяна на *оно* с *онова*, от една страна, а от друга – с *том*: *ѡно] ѡное II Котл.*, *Кованл.*, *Ел.*, *Пант.*, *Вен.*, *Баш.*, *Бел.*; *ѡнова Шши.* / *ѡно] ѡное II Котл.*, *Ел.*; *томъ Пант.*, *Вен.*, *Баш.*, *Бел.*; *ѡнова Шши.* Замяна на старо анафорично местоимение за мн. ч. със същото местоимение, но в ед. ч., докато накрая окончателно се заменя с кратката (новобългарската) форма за в. п., ед. ч., м. р., свр: *ѣхъ] ѣго Ел.*, *Шши.*; *го Бел.*

– *научѣналь] научѣнѣль I Котл.*, *II Котл.*, *Кованл.*, *Ел.*, *Лаз.*, *Сам.*; *научѣналь Бел.*, *Шши.*; *направналь Ник.*, *Чех.*; *направи Баш.* В посочените примери налице е замяна, от една страна, на една лексема с друга, а от друга страна – на преизказни форми с индикативни.

– *стѣнѣ] стѣнѣ I Котл.*, *II Котл.*, *Кованл.*, *Бел.*; *стрѣна Шши.*

– Замяна на едно название на място с друго и дори замяна на един топос с друг: *свищѣвъ] свещѣвъ I Котл.*; *рѣхчѣкъ Ник.*, *Сам.*; *при рѣсчѣкъ II Котл.*, *Кованл.*, *Ел.*, *Пант.*; *при рѣхчѣкъ Бел.*, *Шши.*; *при Ряхова*, во Епархія Черноводская, и соградили тамо мала церква во имя его и положили святые мощи его въ ней *Вен.*; *при рѣхчѣкъ*, во епархія Черноводская, и соградили тамо малка Черковица во име его ѣ положили светий мощи в нея *Баш.* / *въ епархїю тѣрновскою] въ епархїи тѣрновскїи I Котл.*, *Кованл.*, *Ел.*; *въ епархїи Червеноводскїи II Котл.*; *во епархїе червеноводскаа Бел.*, *Шши.* = *во епархїа червеноводскаа Пант.*; *во Епархїна Черноводскаа Вен.*, *Баш.*

Към лексикалните замени съм включила не само замяната на една дума с друга, но и на едно словосъчетание или фраза с друго словосъчетание или фраза, срв. примерите: *ѣдѣже хѡщеть тѡмо дѣщеть ѣ пребивѣеть] въ сѣсъ него Чех.* / *преживель] преживѣль I Котл.*; *провѣдиль II Котл.*, *Кованл.*, *Шши.*; *препровѣдиль Пант.*, *Вен.*, *Бел.*; *просто водиль Баш.* / *прѡсто ѣ стѡ житїе и] н въ той простоте Баш.*, *Бел.*; и в той простотѣ оугодиль *вѣг Пант.*; *add. своѣ Шши.* / *мѡщи ѣго] и извадили ѣхъ отъ ряку ломъ Вен.* = *ѣ ѣзвадили ѣхъ ѡ рекѣ ломъ Пант.*; *ѣ ѣзвадили ѣхъ ѡ реката Баш.*, *ѣзвадили го ѡ рекѣ ломъ Бел.*; *липсва Ел.*, *Шши.*

3) Словоредни замени. Няма примери, в които тези замени променят смисъла.

– бѣлъ ѿмѣлъ] бѣлъ ѿмѣлъ I *Котл.*; нмѣлъ бѣлъ *Ник.*; бѣлъ ималъ *Пант., Баш., Бел.*; ѿмалъ *Чех.*

– вѣсъ своѣй живѣтъ] вѣсъ живѣтъ своѣй *Ник., Сам., Кованл., Ел., Вен., Баш., Бел., Шиш.*

4) Добавки към текста на *Житието*. Представяват най-важната и интересна част от промените, защото показват, че авторите им са разполагали с допълнителна информация, основаваща се в повечето случаи на местната култова традиция. Обемът на добавките варира от дума, словосъчетание до две-три изречения. Най-голям е броят им в края на текста за светеца, описващ съдбата на мощите. Между преписите се наблюдават някои несъответствия в годините, но това може да бъде тема на отделно проучване. Срв. различията № 52, № 64 и № 86.

Комбинации от словоредни замени и добавки се наблюдават в следните случаи:

– живѣлъ прѣто ѿ челоуѣкъ мѣрѣнинъ бѣлъ] бѣлъ челоуѣкъ мѣрѣнинъ живѣлъ прѣто *Кованл., II Котл., Вен., Баш., Бел.*; бѣлъ члѣвѣкъ мѣрѣнинъ, живѣлъ прѣто *Пант.*; бѣлъ челоуѣкъ мѣриѣнинъ и живѣлъ прѣто *Чех.*; бѣлъ слѣвень мѣриѣнинъ живѣлъ прѣто *Ел.*; Бѣлъ мѣченикъ дѣмѣтрѣа живѣлъ прѣто *Шиш.*

– подавѣють много ѿсцѣленѣе] много ѿсцѣленѣе подавѣють *Кованл., II Котл.*; много ѿсцѣленѣе подѣють *Ел., Шиш.*; много чуда, ѿ ѿсцѣленѣе подѣють *Вен., Баш., Бел.*; много чдеса ѿ ѿсцѣленѣа подѣють *Пант.*; add якоже въ житѣе его пишеть пространно, мѣа октомврѣа въ 27 день память его совершается, *Вен., Баш., Бел.* = ѿкоже в житѣе ѿгѣ пишеть са пространно, мѣа ѿктомврѣа во кѣзъ день пѣмѣть ѿгѣ совершѣет са *Пант.*

– стѣ дѣмѣтрѣа] стѣи дѣмѣтрѣа I *Котл., II Котл.*; стѣ дѣмѣтрѣа *Сам.*; стѣи дѣмѣтрѣе *Ел., Шиш.*; свѣтѣи Дѣмѣтрѣи прозвани Басарбовскѣи *Вен.*; свѣтѣи дѣмѣтрѣи прозвани басарбовскѣи *Баш.*; стѣи дѣмѣтрѣа, прозванѣа басарбовскѣи *Бел.*; стѣи дѣмѣтрѣа, прозванѣе басарбовскѣи *Пант.*

Наблюдения за близостта между преписите въз основа на сравнявания текст:

1. *Житието* за светеца от *II Котл.* съдържа няколко момента, различни от *Паисиевата белова*: 1) сведението, че светецът е живял при река Лом, срв. бел. № 35; 2) замяна на гр. Свищов с гр. Русе, срв. бел. № 72; 3) Търновската епархия е Червеноводска, срв. бел. № 73; 4) *Житието* привършва с една добавка за годината на пренасянето на мощите на светеца от Басарбово в Букурещ, срв. бел. № 86. На места има липси, като напр. в бел. № 80. От една страна, се вижда голяма близост между *II Котл.* и *Кованл.* (по-малка е близостта им с *Елен.*), а от друга страна, се наблюдава връзката им с *Венел.* и *Баш.*, които имат и свои общи особености.

2. По правописни особености *Ник.* е близък с *Муз.*, въпреки словоредните разлики (бел. № 35 и № 45) и изпуснатите на места фрази (срв. въ тѣ своѣ прѣстоѣе житѣе и въ болгарстей земли), както и замяната на една лексема с друга (срв.:

направнаъ Ник. вм. начинналь] начиниль I Котл.; и рѣхчѣкъ Ник. вм. свищѣвъ] свещѣвъ I Котл.). За Ник. може да се каже, че принадлежи към група, различна от споменатите досега. Той се обединява със Сам. и това е очаквано, защото се знае, че е преписан от него. Чертк., който се родее с Лаз., стои по-близо до Муз., отколкото до I Котл..

3. Като цяло Ел. е близък до Кованл. по някои лексикални предпочитания (срв. бел. № 72). Но се среща и единична замяна на гднѣ с ѿ хѣ в Ел. (лексемата гднѣ липсва в Кованл.). Друга прилика между двата преписа се открива в размествения словоред с вмъкване и замяна на лексема (срв. бел. № 22, № 56 и № 82), или в изпускането на думи (срв.: въ послѣднѣмъ временѣ] липсва Кованл., Ел., Вен., Баш., Бел., Шиш.; мѣщи ѿго] липсва Ел., Шиш.), или по вмъкнатите еднакви думи (бел. № 16). Налице е единичен пример на редукция, срв. бел. № 71. Навсякъде ѿно е заменено с ѿное Ел. (срв. ѿное Кованл.). Формата йхъ, отнасяща се до мощите на светеца, е заменена с ед.ч. ѿго в Ел. – може би се отнася до тялото на светеца.

4. След преглед на следните разночетения (срв. бел. № 18, № 27, № 29, № 46, № 47, № 51, № 54, № 59, № 60, № 67–77) се оформят следните две групи: 1) II Котл., Кованл., Ел. и Пант., от една страна, и 2) Вен., Баш., Бел. и Пант., от друга. Забелязва се интересна тенденция – в началото на сведенията за светеца Пант. е по-близък до първата група, а в средната си част и в края на текста (където има добавки, вмъкнати от каноничното Житие на светеца) той е по-близък до втората група. Ако разположим коментирания преписи в една плоскост, те биха следвали реда: II Котл., Кованл., Ел., Пант., Бел., Баш. и Вен. Ако обаче се придържахме към направената двудялба (и пренебрегнем добавките), можем да кажем, че Пант. се отнася в по-голяма степен към групата на II Котл., Кованл. и Ел.

5. Открива се следната зависимост: от една страна, Лаз. клони към I Котл., а от друга, показва сходство – с Кованл. повече, и по-малко с Ел..

6. Баш. прилича твърде много на Вен.. Налице са същите добавки – както за намирането на мощите на светеца от турци, търсеци съкровище, така и за пренасянето на мощите в Букурещ. За разлика от Вен., в Баш. е споменат гр. Русе.

Св. Димитър Басарбовски е под номер 29 в главата за българските светци, както вече бе отбелязано, с изключение на Вен., където е под номер 30. В сравнение с досега разглежданите преписи разлика се открива в годината ѧ•х•п•ѣ (1685) в началото на текста за светеца. Само в Баш. тя е ѧ•ѣ•ѣ (1770). В останалите разглеждани преписи 1770 г. е спомената като година, в която са пренесени мощите на светеца в Букурещ. Много е вероятно преписвачът на Баш. да е разполагал с Вен. (или друг, изгубен днес препис, идентичен с него) и своеволно да е направил размяна на годините, срв. бел. № 19 и № 86.

7. Съществува близост между Ел. и Шиш., от една страна, а от друга – между Бел. и Шиш., срв. бел. № 67. Краят на текста за светеца в Шиш. коренно се различава от останалите разглеждани преписи. Споменава се за местенето на мощите в Бушурещ по времето на везир Месенулу (1770 г.), срв. бел. № 86.

8. *Чех.* се характеризира с напълно некнижовен език. Той е колиран само в началото, защото в сравнение с *Муз.*, в *Чех.* наред с добавките са правени много съкращения. В резултат на направените промени текстът на практика се превръща в своеобразна преработка, която не подлежи на колационна съпоставка с останалите преписи от следното място нататък: и колиба тамо си прѣводи живота проста и прѣставил са тамъ и погребли го а диаволъ наѣчи тѣрцити да мѣ извадиѣх мѡцѣите ѿ земѡта и фарлѣха ги въ реката цю са зове ломъ и седѡлъ тамъ 33 годѣни послѣ бѣгъ ѿкрыль накъмъ блѡговѣднѣмъ човеко и извадил ги и принесл ги въ село басарбовѣх пригъ рѣшчѣка во епархїѡ червиновѡдскѡ. Въ лѣто ѿ рѣжѣво 1770 ~ Принесли москали моци его ѿ басарбовѡ по вѣкорешъ и положили ихъ во храмъ константинъ и еленъ и досега тамо са цѣлокѣпни и много чюдеса творѡтъ. Ето защо можем да отделим *Чех.* в самостоятелен клон на ръкописната традиция – разбира се тук говорим *само* за текста на Свети-Димитровото *Житие*, останалата част от текста все още не е подложена на детайлен анализ.

Въз основа на направените по-горе наблюдения и изводи за близостта между текстовете от преписите, могат да се обособят следните групи преписи:

1) *Муз.* стои най-близо до Паисиевия оригинал. От него се обособяват в самостоятелни подгрупи: а) *Сам.* – *Ник.* и б) *Чертк.* – *Лаз.*

2) *II Котл.* – *Кованл.* – *Ел.* – *Пант.* и отчасти *Шии.*

3) *Бел.* – *Баш.* – *Вен.*

4) *Чех.*

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Ангелов 1965

Ангелов, Б. История славяноболгарская. *Никифоров препис* от 1772 г. С., 1965.

Богданович 1978

Богданович, Д. Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара. 1. Београд, 1978.

Димитрова 2011

Димитрова, М. Пантелеймоновият препис на Паисиевата „История славеноболгарская“: между установените истини и бъдещите задачи. – В: Истина, мистификация, лъжа в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Десетите национални славистични четения, посветени на 90-годишнината от рождението на проф. Светомир Иванчев, 22–24 април 2010. Съст. Н. Иванова и др. С., 2011, 233–241.

Белова 2004

Паисий Хиландарски. История славяноболгарска: Препис-белова на Паисиевия автограф. С., 2004.

Иванов 1914

Иванов, Й. История славяноболгарская собрана и нареждена Паисиемъ Иеромонахомъ в' лѣто 1762. С., 1914.

- М у т а ф о в 2000
М у т а ф о в, В., архим. Преподобни Димитрий Басарбовски и неговият скален манастир до Русе. Русе, 2000.
- КЖДБ 1994
[М у т а ф о в, В., архим.?] Кратко Житие на преподобни Димитрий Басарбовски. Русе, 1994.
- П е е в 2012
П е е в, Д. „История славянобългарска“ – география на преписите в миналото и днес. – В: История славянобългарска (1762–2012). Научни хоризонти на четвърт хилядолетието. С., 2012, 58–64.
- Р а й к о в 1972
Р а й к о в, Б. Паисий Хилендарски. История славяноболгарская. Първи Софрониев препис от 1765 г. Юбилейно фототипно издание, посветено на 250-годишнината от рождението на Паисий Хилендарски. С., 1972.
- Р о м а н с к и 1938
Р о м а н с к и, Ст. Нов Софрониев препис на Паисиевата история от 1781 г., съпоставен с преписа от 1765 г. С., 1938.
- С т о я н о в 1858
С т о я н о в, Н. Краткое сказание за Преподобнаго Отца нашего Димитрия Басарбовскаго... Цариград–Галата, 1858.

THE ACCOUNT ON ST. DIMITAR OF BASSARBOVO
IN “SLAVO-BULGARIAN HISTORY” BY ST PAISIJ OF HILANDAR

(Text critical notes)

LYUBKA NENOVA (BLAGOEVGRAD)

(S u m m a r y)

The study discusses the account on St Dimitar of Bassarbovo (known also as St Dimitar the New) included under Nr. 29 in the chapter “Bulgarian saints” in *Istorija Slavenobolgarskaja* by St Paisij of Hilandar. Five edited manuscripts and ten digitalized copies of the text are examined. The so-called *Museum copy* is used as a basis for the edition of the account about St Dimitar of Bassarbovo. The study presents a text with a full collation of variants, and a translation into contemporary standard Bulgarian language. The article comments on the textual variation, the scribal errors, changes in the vocabulary and word order. On the basis of this comparison, the copies are classified in four textual groups.